

СТІЙКІСТЬ ГРОМАД: екологія і європейські стандарти

Сесія 6. Як перейти від екологічної проблеми до логіки її вирішення

Над чим попрацюємо?

- Розберемо вимоги до зеленого фінансування, а також реальні ситуації у сферах відходів, водних ресурсів, оцінки впливу на довкілля та землекористування.
- Обговоримо, як формується проблема, де в ній приховані ризики і чому перші очевидні рішення часто не працюють.
- Почнемо працювати зі своїм власним кейсом

Ключові питання:

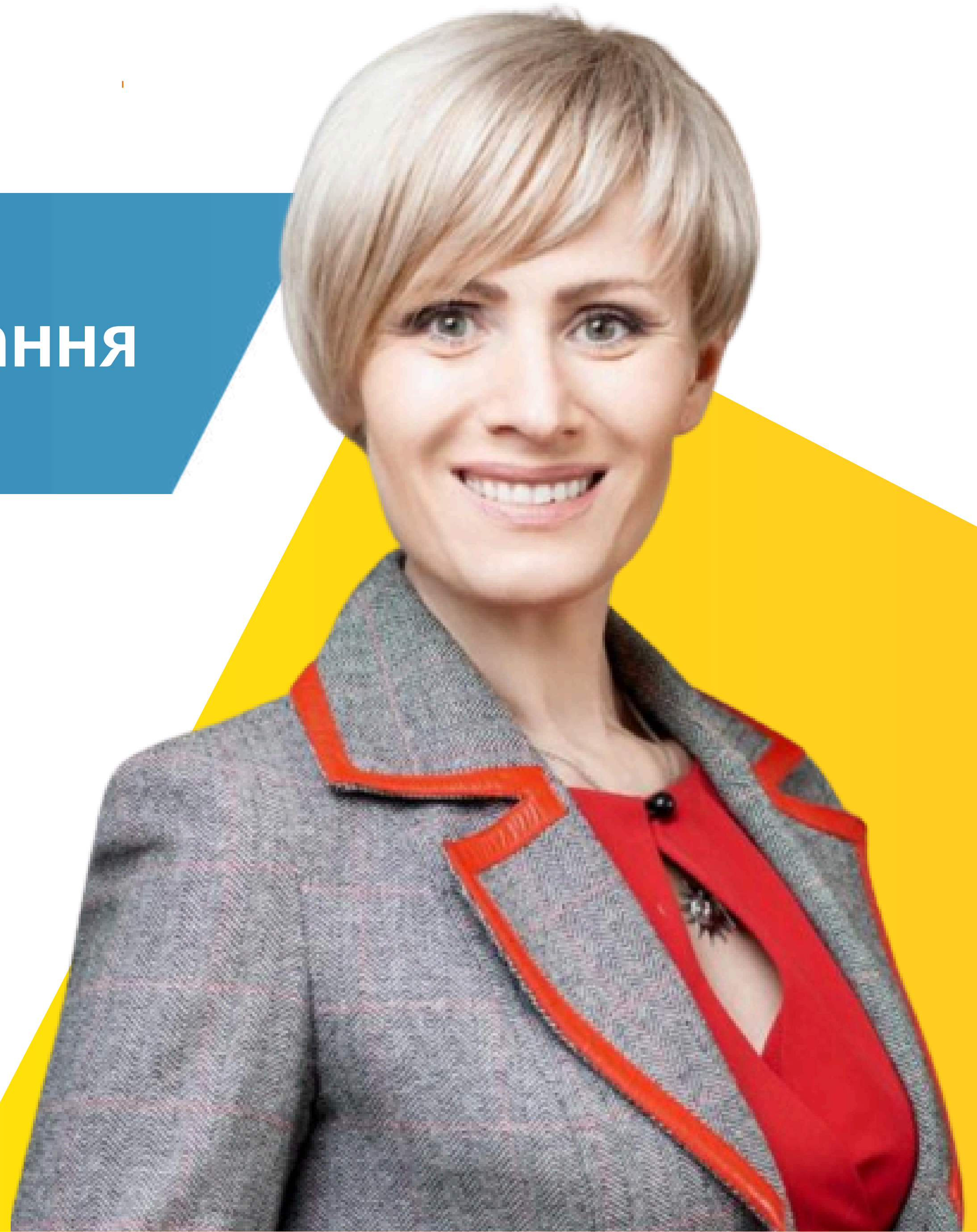
- Як виглядає проблема в системі (вода, земля, відходи, вплив)
- Де закладені ризики, які не видно на старті
- Чому перші очевидні рішення зазвичай не працюють
- Як перевірити рішення через регуляторні вимоги
- Які дозволи, процедури і обмеження визначають життєздатність рішення

Про вимоги зеленого фінансування

СПІКЕР:

Людмила Циганок,

*президентка Асоціації
професіоналів довкілля РАЕВ,
гендиректор
«Офісу сталих рішень»*

**Зелене фінансування сьогодні
- це не про красиву
екологічну ідею.**

**Це перевірка на адекватність
проєкту.**

**Банк, донор чи інвестор
більше не питає: у вас
екологічний проєкт?**

**Вони питають: ви взагалі
розумієте, які ризики створює
ваш проєкт через 3–5 років?**

Що реально перевіряє зелене фінансування

Чи ви любите природу?
Чи вмієте придумувати
модну європейську
концепцію

- чи вирішуєте ви проблему, а не її симптом;
- чи не створите нові ризики;
- чи відповідає рішення регуляторним вимогам;
- чи не заблокує проєкт ОВД, водне законодавство, містобудівна документація або земельні обмеження;
- чи буде система працювати після завершення гранту;
- хто платитиме за експлуатацію;
- чи є у громади ресурси підтримувати рішення.

Кейс 1. Відходи

Громада хоче отримати фінансування на сортувальну станцію.

1. А куди підуть відсортовані відходи?
2. Чи є логістика?
3. Чи прорахована економіка?
4. Що буде з органікою?
5. Чи не стане станція просто дорогим ангаром через два роки?

Зелене фінансування не фінансує красиві картинки. Воно фінансує життєздатні системи

Кейс 2. Вода

Громада просить гроші на нову свердловину.

Питання: А чому стара система перестала справлятися?

- Зросло споживання?
- Втрачається вода?
- Водозбір деградував?
- Проблема у посухах?
- Відбувається забудова територій?
- Є втрати у мережах?

Дуже часто громади просять гроші на наслідок, а не на причину проблеми.

Кейс 3. Озеленення

Громада хоче грант на зелений проєкт і висадку дерев.

- Питання:
- А де вони братимуть воду через 5 років?
 - Чи адаптовані породи?
 - Хто доглядатиме?
 - Чи не буде 70% втрат через спеку?
 - Чи не важливіше зараз утримання води, а не декоративне озеленення?

Greenwashing сьогодні дуже добре видно інвесторам

Сьогодні виграють не ті громади, які пишуть екологічний проєкт.

Виграють ті, хто:

- мислить системно;
- бачить ризики;
- розуміє регуляторку;
- може пояснити життєздатність рішення;
- і вміє довести, що проєкт не розвалиться після завершення фінансування.

Зелене фінансування – це про здатність громади довести, що вона вміє управляти майбутніми ризиками, а не просто латати проблеми грошима донорів

СПІКЕР:

Людмила Хоміч,

*віцепрезидентка Асоціації
професіоналів довкілля РАЕВ,
екоаудитор, юрист, еколог*

Макухівське сміттєзвалище – питання за відсутності логіки вирішення

Початок експлуатації звалища – 1953 рік.

Проект організації звалища – відсутній.

Проектний обсяг видалення відходів - 3250 тис. тон. За інформацією оператора - обсяг видалених відходів становить близько 3539 тис. тон

Розрахунковий термін експлуатації – мах. 2005 рік

Площа , зайнята МВВ станом на 2004 рік – 16,9 га, за інформацією оператора - площа зайнята звалищем станом на 16.07.2021 складає 17, 4 га

Категорія екологічної безпеки МВВ – «В» небезпечне. Об'єкт постійного контролю, обов'язковість заходів щодо захисту, моніторингу і локації забруднення.

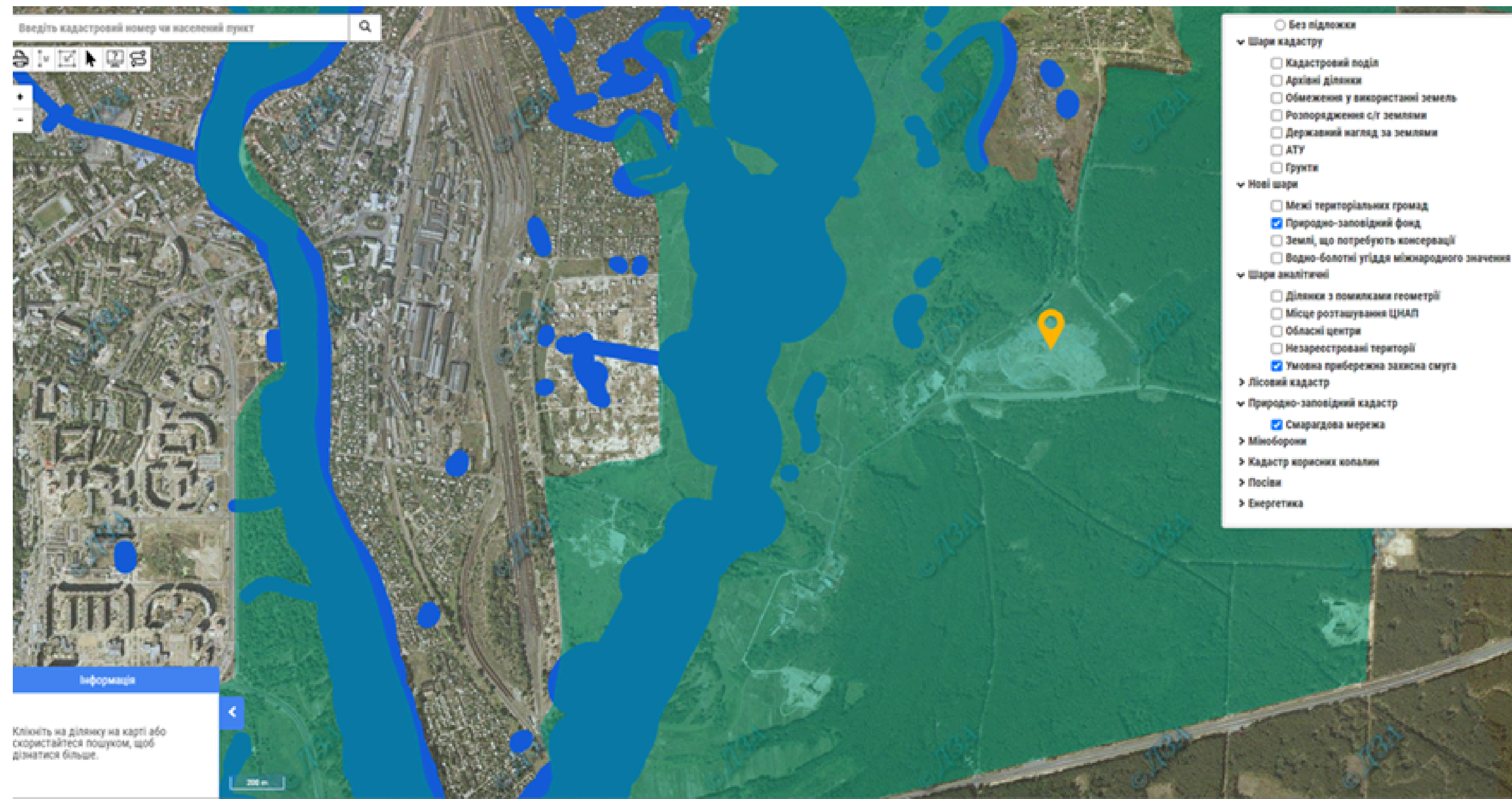

За даними публічної кадастрової карти звалище знаходиться в межах Смарагдової мережі (код території: UA0000311, назва території: Vorskla river valley, площа, га: 62138.3, кількість видів птахів: 11, кількість інших видів: 8, біогеографічний регіон: Континентальний)

У відповідності до паспорту МВВ оцінка захищеності підземних вод не проводилась, мережа спостережних свердловин відсутня, засоби захисту навколишнього середовища від забруднення (донний ізоляційний екран, бортові ізоляційні екрани, дренажні канали) відсутні.

Система захисту ґрунтових вод, вилучення та знешкодження фільтрату звалища відсутня.

Звалище не обладнане спеціальним звуковим та біоакустичним обладнанням для відлякування птахів.

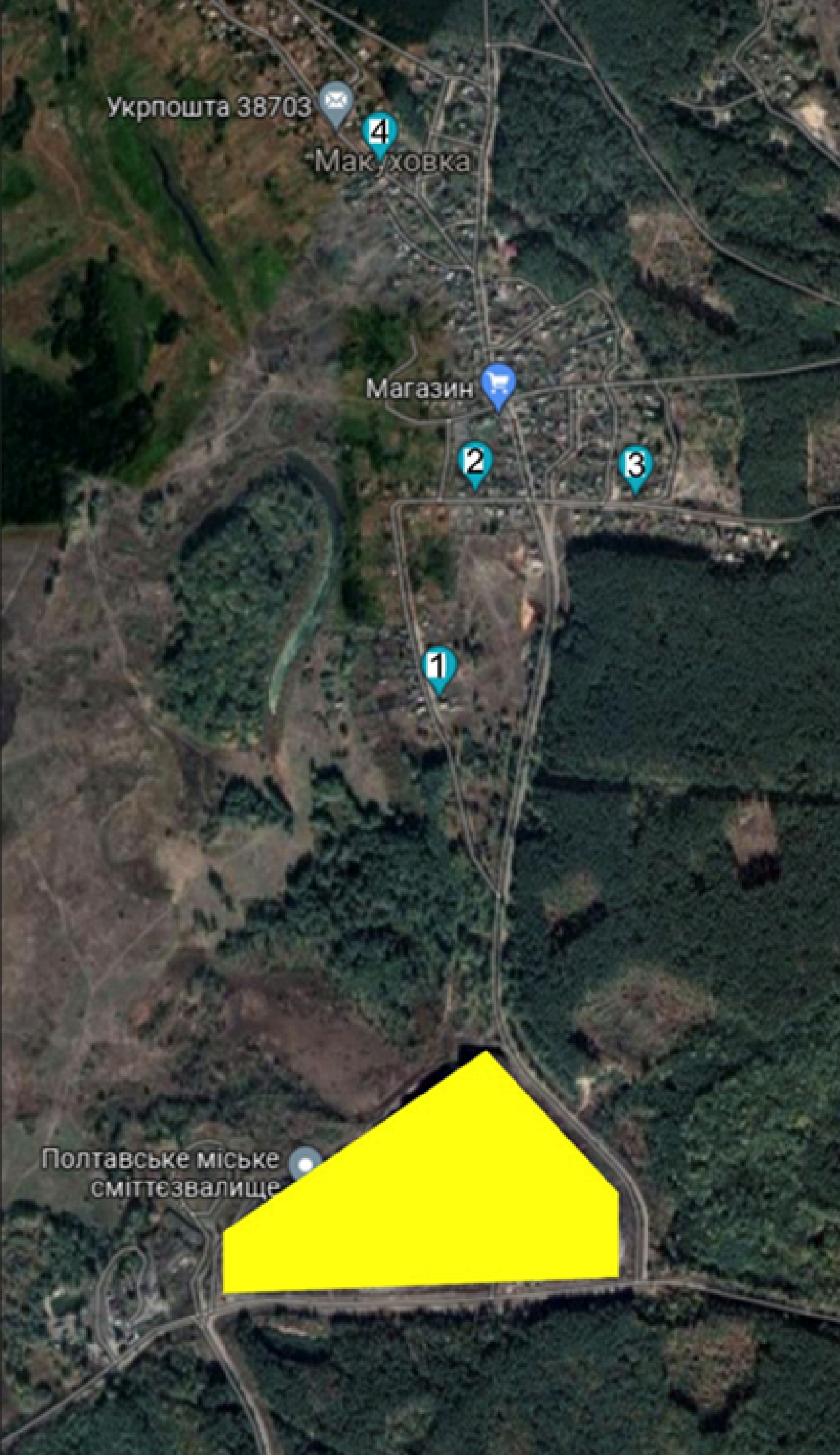
За даними 4 державної пожежо-рятувальної частини ГУ ДСНС України у Полтавській області (лист від 17.03.2021 № 49-5-45) на території Полтавського звалища твердих побутових відходів протягом 2019 року було 30 пожеж, за 2020 рік – 34, станом на березень 2021 року – 3 пожежі.

Під час пожеж виділялися продукти неповного згорання, серед яких поліароматичні вуглеводні, метанол, альдегіди з переважанням формальдегіду, карбонові кислоти.

За даними Департаменту охорони здоров'я Полтавської обласної державної адміністрації (лист від 10.03.2021 № 664/01-24/2048/22) та інформацією Полтавського міськрайонного відокремленого підрозділу лабораторних досліджень ДУ «Полтавський ОЛЦ МОЗ України» за осінньо-зимовий період 2020-2021 року зареєстровано випадків гепатиту А у мешканців с. Макухівка – 27, с. Івашки – 1, с. Н. Млини – 1, с. Урочище – 1.

Загальна кількість населення с. Макухівка – 831 особа.

Стан підземний вод

№ проби	Адреса
1	Вул. Озерна, 28
2	Вул. Покровська, 11
3	Вул.. Білогірська, 15
4	Вул. Білогірська, 38

Показник	Норматив*	Проба №1	Проба №2	Проба №3	Проба №4
pH	6,5-8,5	8,33	6,86	7,94	7,01
Залізо загальне	<1,0 мг/дм ³	4,2	0,3	0,6	9,6
Амоній	<2,6 мг/дм ³	0,22	Не виявлено	0,34	0,17
Нітрити	<2,6 мг/дм ³	Не виявлено			
Нітрати	<50 мг/дм ³	129,6	135,7	216,3	115,7
Фториди	<1,5 мг/дм ³	4,2	2,7	7,2	5,2
Загальна жорсткість	<10 ммоль/дм ³	1	0,7	2,8	0,7
Кальцій	Не визначається	11,8	9	32,9	7,8
Магній	Не визначається	17,2	11	49,1	12,2

Сухий залишок	<1500 мг/дм ³	351,21	526,75	954,79	1249,75
Хлориди	<350 мг/дм ³	123	104	205	536
Сульфати	<500 мг/дм ³	60	210	80	80
Гідрокарбонати	Не визначається	88,6	64,7	630	299
Фосфати	Не визначається	4,5	1,3	10,1	1,9
Марганець	<0,5 мг/дм ³	0,6	Не виявлено	Не виявлено	1,2
Мідь	Не визначається	Не виявлено			
Алюміній	Не визначається	Не виявлено			
Хром шестивалентний	Не визначається	0,09	0,06	0,13	0,09
Цинк	Не визначається	0,03	0,11	0,01	0,01

Вплив стану підземних вод на організм людини

Показник	Норматив	Вплив	
Фториди	<1,5 мг/дм ³	1,5-2 мг/дм ³	Флюороз зубів I та II ступеня
		2-8 мг/дм ³	Флюороз зубів III та IV ступеня, легка форма флюороза кісток скелету
		8 та більше мг/дм ³	Важка форма флюороза кісток
Залізо загальне	<1,0 мг/дм ³	2 та більше мг/дм ³	Насичення залізом трансферину (білок плазмикрові), з послідуною токсичною дією на клітини печінки, серця, підшлункової залози
Марганець	<0,5 мг/дм ³	0,6 та більше мг/дм ³	Захворювання опорно-рухової системи

Нітрати	<50 мг/дм ³	більше 50 мг/дм ³	Водно – нітратна метгемоглобінемія у немовлят, дітей молодших вікових груп і осіб дуже похилого віку. Утворення нітрозамінів, які мають мутагенну та канцерогенну дію і сприяють розвитку онкологічних захворювань.
		90 та більше мг/дм ³	Рак шлунку
Хлориди	<350 мг/дм ³	1000-2500 мг/дм ³	Відбувається інтенсивне та довготривале напруження видільної функції організму, зокрема посилюється реабсорційна та фільтрувальна властивість нирок, активізуються гормональні процеси, що пов'язані з розподіленням хлориду натрію в організмі між позаклітинною рідиною та кров'ю.

Судовий вимір

ПОСТАНОВА Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду 29 травня 2024 року у справі №440/4934/21 (адміністративне провадження № К/990/34725/22)

тимчасова заборона діяльності Полтавського комунального автотранспортного підприємства 1628 у частині розміщення твердих побутових відходів, розташованого в урочищі «Триби» поблизу с. Макухівка

Практика ЄС

5 липня 2018 року за позовом Єврокомісії ухвалою Суду Європейського Союзу визначено, що Словаччина не дотримувалась вимог до облаштування та експлуатації полігонів, за що має сплатити штраф в розмірі 1 млн. євро та штрафні санкції у 5000 євро за кожен день прострочення

Греція, яку Суд Європейського Союзу в 2013 році зобов'язав сплатити штраф в 10 млн.євро та 30 тис. євро за кожен день прострочення

В 2014 році Суд ЄС зобов'язав Італію виплатити 40 мільйонів євро за те, що вона не впоралася зі звалищем незаконних відходів. У постанові підкреслюється невдача італійського уряду у вирішенні екологічного скандалу, спричиненого аномальним рівнем раку та інших хвороб у частині регіону Кампанія навколо міста Неаполь.

Запобіжники

1. Доказове планування та вибір локації

Рішення про розміщення полігона має базуватись на гідрогеологічних, санітарних, транспортних та екологічних даних, а також аналізі альтернативних майданчиків. Відсутність якісного ТЕО та аналізу ризиків створює високий ризик конфліктів і відмови у погодженнях.

2. Повна екологічна відповідність та якісна система моніторингу

Необхідно провести ОВД із реальним аналізом впливів на воду, повітря, ґрунти, здоров'я населення та Смарагдову мережу, а також передбачити систему постійного моніторингу фільтрату, газів і підземних вод. Європейський підхід оцінює не декларації безпеки, а здатність контролювати ризики протягом всього життєвого циклу об'єкта.

3. Технічна та фінансова спроможність експлуатації полігона

Громада повинна довести наявність ресурсів для будівництва, експлуатації, рекультивації та післяексплуатаційного контролю полігона щонайменше на 30 років. Критичною є наявність фінансової моделі управління фільтратом, пожежною безпекою, дегазацією та рекультивацією.

4. Прозора робота з громадськістю та механізм компенсацій

Спроба «приховано» реалізувати проєкт зазвичай призводить до протестів і втрати довіри. Громада має забезпечити раннє інформування населення, врахування зауважень та визначення механізмів компенсацій і екологічного відновлення для приймаючої території.

5. Полігон як частина системи управління відходами громади, а не окремий об'єкт

Європейська модель передбачає мінімізацію захоронення через сортування, оброблення та зменшення біорозкладних відходів. Полігон без інтеграції у комплексну систему поводження з відходами швидко стає джерелом екологічних, соціальних та фінансових ризиків.

СПІКЕР:

Валентин Щербина,
*віцепрезидент Асоціації
професіоналів довкілля РАЕВ з
військової екології та
відновлення екосистем*

Кейс для групової роботи «Водна безпека громади в умовах деградації водозбору та воєнного навантаження»

Уявіть середню громаду у лісостеповій зоні України, розташовану в басейні середньої річки. Частина території громади знаходиться у верхній частині водозбору, частина - ближче до головного русла. Через територію проходять малі притоки, осушувальні канали та локальні ставки, створені у попередні десятиліття для господарських потреб.

Упродовж останніх 20 років у громаді поступово накопичувалися зміни землекористування:

- розорювання схилів;
- скорочення площ лісосмуг;
- забудова заплав;
- ущільнення поверхні через дороги та промислові майданчики;
- деградація малих водотоків;
- замулення і зарегулювання річки ставками;
- осушення перезволожених ділянок.

Після початку повномасштабної війни ситуація ускладнилася:

- частина лісів і заплав була пошкоджена пожежами;
- у водозборі з'явилися вирви та локально порушені ґрунти;
- збільшилося дифузне забруднення продуктами детонації;
- частина очисних споруд працює нестабільно;
- зросло навантаження на водозабір через переміщення населення та нові виробництва;
- у літній період почали пересихати малі притоки;
- рівень води у колодязях у верхніх частинах водозбору знизився;
- у річці погіршилась якість води та збільшилися прояви евтрофікації.

На цьому фоні громада отримує пропозицію щодо реалізації нового інвестиційного проєкту - створення індустріального парку з підприємствами переробки аграрної продукції та логістичним кластером.

Інвестор пропонує:

1. будівництво нових виробничих майданчиків;
2. локальні очисні споруди;
3. новий водозабір із підземних вод;
4. систему відведення поверхневого стоку;
5. резервні накопичувальні ставки.

Громада зацікавлена у проєкті через робочі місця, податки, післявоєнне відновлення території.

Однак у процесі обговорення виникають конфліктні питання.
Ключова проблема кейсу - Індустріальний парк планується у верхній частині деградованого водозбору річки.

Саме на цій території

- збереглися останні ділянки природної інфільтрації;
- формуються малі притоки;
- відбувається поповнення підземних вод;
- ще працюють залишки природної буферності басейну.

Проект передбачає:

- великі площі твердого покриття;
- логістичну інфраструктуру;
- новий водозабір;
- накопичувальні резервуари;
- скидання очищених стічних вод;
- регулювання поверхневого стоку.

Формально всі локальні нормативи щодо якості води можуть бути виконані.

Але виникає системна проблема - навіть за дотримання індивідуальних дозволів проєкт може:

1. зменшити інфільтрацію;
2. прискорити поверхневий стік;
3. скоротити поповнення підземних вод;
4. погіршити літній базис стоку;
5. посилити дефіцит води у нижніх громадах;
6. збільшити перегрів території;
7. підсилити деградацію малих водотоків.

Тобто конфлікт виникає не навколо “забруднення річки” у класичному сенсі. Конфлікт виникає навколо зміни функціонування всього водозбору.

Частина мешканців заявляє про:

- погіршення якості води;
- зменшення рівня у колодязях;
- пересихання малих річок;
- підтоплення після сильних дощів;
- погіршення мікроклімату і спеки влітку.

Екологи звертають увагу, що:

- громада розташована у вже деградованому водозборі;
- екологічна спроможність басейну може бути близькою до критичної;
- формальне дотримання локальних нормативів не гарантує збереження водного балансу;
- частина проблем має кумулятивний і басейновий характер.

Водночас між громадами всередині водозбору виникає напруга:

- громади у нижній частині басейну звинувачують верхні громади у погіршенні якості води;
- громади ближче до тальвегу фактично перехоплюють значну частину водних потоків;
- адміністративні межі не збігаються з межами водозбору;
- рішення однієї громади впливають на інші.

У процесі підготовки проєкту виникає ключова дискусія.

Інвестор і частина управлінців пропонують класичний водогосподарський підхід:

- збільшення водозабору;
- будівництво нових інженерних споруд;
- локальне очищення стічних вод;
- регулювання стоку.

Інша частина команди пропонує басейновий підхід:

- оцінити стан усього водозбору;
- визначити втрати інфільтрації;
- проаналізувати поверхневий і підземний стік;
- врахувати кумулятивний вплив;
- відновлювати заплави та малі водотоки;
- зменшувати поверхневий стік;
- працювати з природоорієнтованими рішеннями;
- оцінити здатність системи підтримувати водний цикл у довгостроковій перспективі.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ГРУПИ

1. Проаналізуйте ситуацію як міждисциплінарна команда:

- екологи;
- гідрологи;
- юристи;
- представники громади;
- інвестор;
- фахівці містобудування;
- спеціалісти з управління водними ресурсами.

2. Сформуйте узгоджену логіку дій.

ПИТАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ

1) Як правильно визначити реальну причину водної проблеми громади?

- Чи проблема полягає лише у нестачі інфраструктури?
- Яку роль відіграє деградація водозбору?
- Які процеси є ключовими:
 - поверхневий стік;
 - зменшення інфільтрації;
 - деградація підземного живлення;
 - кумулятивне забруднення?

2) Які дані необхідні для прийняття рішення?

- межі водозбору;
- структура землекористування;
- стан малих водотоків;
- поверхневий і підземний стік;
- рівень підземних вод;
- баланс водокористування;
- якість води;
- стан заплав;
- дифузне забруднення;
- воєнні пошкодження;
- зміна мікроклімату;
- динаміка літнього стоку.

3) Які ризики виникають, якщо розглядати проєкт лише через локальні дозволи?

- Чи достатньо формального дозволу на спецводокористування?
- Чи можуть локально допустимі рішення погіршити стан усього басейну?
- Як проявляються кумулятивні ефекти?

4) Як повинна будуватись взаємодія громад у межах одного водозбору?

- Як врахувати, що адміністративні межі не збігаються з межами басейну?
- Як узгоджувати рішення між верхніми і нижніми громадами?
- Як уникнути “перехоплення” води громадами ближче до тальвегу?

5) Які природоорієнтовані рішення можуть бути ефективнішими за виключно інженерні?

- відновлення заплав;
- відновлення інфільтрації;
- управління поверхневим стоком;
- вільнотекучі річки;
- відновлення малих водотоків;
- лісосмуги;
- повторне використання води;
- локальні цикли води;
- зменшення перегріву території.

6) Як війна змінила підходи до водної безпеки?

- Які воєнні фактори впливають на водозбір?
- Які ризики для підземних вод?
- Як деградація ландшафту впливає на стійкість громади?
- Чому інфраструктура сама по собі вже не гарантує водну безпеку?

7) Чи витримає проект водозбір?

- що важливіше - локальна інвестиція чи збереження функцій басейну?
- чи можна компенсувати втрати інфільтрації?
- де межа екологічної спроможності?
- чи має громада право погіршувати водний режим нижче за течією?
- як врахувати інтереси громад, що знаходяться нижче по басейну?
- чи можна оцінити проєкт без аналізу всього водозбору?

Яке фінальне рішення ви б запропонували громаді?

Сформуйте покроковий алгоритм:

- короткострокових;
- середньострокових;
- довгострокових дій.

З урахуванням:

- басейнового підходу;
- екологічної спроможності водозбору;
- європейських підходів;
- післявоєнного відновлення;
- довгострокової водної стійкості території.

Ключова рамка кейсу

Головне питання полягає вже не в тому, як збільшити водозабір.

Головне питання у тому чи здатний водозбір і надалі формувати, утримувати і повертати воду без втрати екологічної функціональності системи.

Саме це і визначає реальну водну безпеку громади.

Практичний кейс ОВД

СПІКЕР:

Марія Лопушанська,

*PhD, голова комітету з ОВД та
СЕО Асоціації професіоналів
довкілля РАЕВ, еколог*

Опис ситуації

на території якої планується реалізація нового інвестиційного проєкту:
будівництво виробничого комплексу з переробки сільськогосподарської сировини.

Проект включає:

- складські приміщення,
- лінії сушіння та пакування продукції,
- систему локальних очисних споруд
- під'їзну інфраструктуру.

Інвестор звертається до громади з проханням про підтримку та паралельно починає підготовку документів для проходження процедур екологічної оцінки та отримання дозвільної документації.

Конфліктні питання

- Частина громади занепокоєна можливим впливом на повітря та водні ресурси.
- Юристи громади не мають єдиної позиції щодо того, як правильно вибудувати послідовність процедур, щоб не допустити порушень і водночас не загальмувати інвестицію.
- Інвестор просить паралельно запускати процеси отримання дозволів на викиди та водокористування ще до завершення ОВД, аргументуючи це скороченням строків реалізації проєкту.

ЗАВДАННЯ

проаналізувати ситуацію як міждисциплінарна команда (екологи, юристи, представники громади, інвестор) і сформувати узгоджену логіку дій.

ЗАВДАННЯ

Чи потрібно проходити процедуру ОВД?

ЗАВДАННЯ

Які ризики несе запуск дозвільних процедур до завершення ОВД як для інвестора, так і для органів влади громади.

ЗАВДАННЯ

Як може громада долучитися до процедури з ОВД? І чи потрібно долучитися?

ЗАВДАННЯ

Яка роль громади в процедурі ОВД?

РІШЕННЯ

Алгоритм взаємодії між громадою та інвестором, без порушення законодавства та затримок.

ЗЕМЕЛЬНЕ РІШЕННЯ РАДИ: ЧОМУ ВОНО КОШТУЄ БІЛЬШЕ, НІЖ ДУМАЄ РАДА

СПІКЕР:

Наталія Різак,

*голова комітету з агроєкології
Асоціації професіоналів
довкілля РАЕВ, юрист*

**“Рада проголосувала. Інвестор задоволений.
Земля знайдена.”**

Через рік з’ясувалося, що рада не знала **ні що підписала, ні що продала.**

Як таке можливо?

Тому що більшість земельних рішень ради приймається з двома сліпими місцями одночасно.

ЮРИДИЧНА СЛІПОТА

- Цільове призначення ділянки
- Обмеження у використанні (реєстр!)
- Охоронні зони: водоохоронна, санзона, буферна зона ПЗФ
- Балансоутримувач: комунальна чи держава?
- Строки зміни призначення vs строки гранту

ЕКОЛОГІЧНА СЛІПОТА

- Яку функцію виконувала ця земля?
- Що громада втрачає назавжди?
- Агрохімічна паспортизація - де вона?
- Карбон, волога, біорізноманіття: хто рахує?
- ЄС-звітність про землекористування - вже скоро

Ігнорування одного - окремий ризик. Разом - катастрофа для проєкту або перспектива позову.

ЮРИДИЧНА СЛІПОТА

- Цільове призначення ділянки
- Обмеження у використанні (реєстр!)
- Охоронні зони: водоохоронна, санзона, буферна зона ПЗФ
- Балансоутримувач: комунальна чи держава?
- Строки зміни призначення vs строки гранту

ЕКОЛОГІЧНА СЛІПОТА

- Яку функцію виконувала ця земля?
- Що громада втрачає назавжди?
- Агрохімічна паспортизація - де вона?
- Карбон, волога, біорізноманіття: хто рахує?
- ЄС-звітність про землекористування - вже скоро

Ігнорування одного - окремий ризик. Разом - катастрофа для проєкту або перспектива позову.

Громада виграла грант на інфраструктурний об'єкт. Рада виділила ділянку - «вона в нас пустує, колгоспні угіддя, нікому не потрібна».

Проект пройшов. Партнери знайдені. Гроші є.

Будівництво не розпочалося. Третій рік.

7 запитань, яких ніхто не задав перед рішенням ради

1	Яке цільове призначення ділянки і чи відповідає воно функції об'єкта?	ЮРИДИЧНЕ
2	Чи є в реєстрі обмеження у використанні - водоохоронна зона, санзона, буферна зона ПЗФ?	ЮРИДИЧНЕ
3	Хто балансоутримувач і чи земля дійсно комунальна власність, а не держава?	ЮРИДИЧНЕ
4	Скільки часу і коштів займе зміна цільового призначення і чи вписується це у строки гранту?	ЮРИДИЧНЕ
<p><i>Відповіді на ці 4 запитання є в кадастрі та реєстрі. Вони публічні. Більшість рад їх просто не перевіряє перед рішенням.</i></p>		
5	Яка агрохімічна паспортизація проводилась на цій ділянці і яка реальна якість цих «непотрібних» угідь?	ЕКОЛОГІЧНЕ
6	Скільки карбону, вологи, біорізноманіття утримувала ділянка – і хто це компенсуватиме після зміни функції?	ЕКОЛОГІЧНЕ
7	Що вимагатиме ЄС від громади у звітності про землекористування через 3–5 років і чи готові до цього вже	ОБИДВА
<p><i>Запитання 5–7 це екологічна вартість, яку не монетизують, а тому не рахують.</i></p>		

ВИСНОВОК

Земельне рішення ради це завжди одночасно:

юридичний акт

(з наслідками в реєстрах, кадастрі, судах)

+

екологічний акт

(з наслідками у ґрунтах, воді, біоті, майбутній звітності)

Нестійка громада питає:

«де взяти землю під проєкт?»

Стійка громада питає:

«що ми знаємо про свою землю і чи можемо собі дозволити це рішення?»

Нульовий крок будь-якого земельного проєкту в громаді

1. ЗЕМЕЛЬНИЙ АУДИТ

- Кадастровий стан усіх ділянок
- Обмеження у використанні (реєстр)
- Охоронні зони та об'єкти ПЗФ
- Балансоутримувач і форма власності
- Агрохімічна паспортизація угідь

2. ПРОСТОРОВИЙ ПЛАН / ГЕНПЛАН

- Зонування та функціональне призначення
- Стратегія розвитку vs точкові рішення
- Інтеграція екологічних обмежень
- Відповідність до РПУВ та інших стратегій
- Основа для ЄС-звітності

Без цього будь-який проєкт починається з ризику, а не з рішення.

Що у вашій громаді?

- Чи є в громаді актуальний просторовий план або генплан?
- Чи знаєте, які обмеження у використанні є на комунальних землях?
- Чи була ситуація, коли земельне рішення «загальмувало» проєкт?

Кейс для Сесії 6 – землекористування

Уявіть громаду, на території якої розташовано декілька земельних ділянок, що утворилися після реорганізації колишнього сільськогосподарського підприємства. Землі офіційно обліковуються як сільськогосподарські угіддя, однак понад 12 років фактично не обробляються.

До голови громади звертається компанія з пропозицією: побудувати на цих ділянках сучасне овочосховище та переробний комплекс з лінією первинного пакування, власним блоком очисних споруд і під'їзними шляхами.

Інвестор готовий забезпечити 80 робочих місць, сплачувати орендну плату та співфінансувати ремонт місцевої дороги.

Рада підтримує ідею і розпочинає підготовку до ухвалення рішення.

На рівні громади одночасно виникає кілька паралельних процесів.

Які це процеси? Які, на вашу думку, можуть виникнути підводні камені? З практики Вашої громади?

Стратегічна екологічна оцінка громади

СПІКЕР:

Ганна Кірєйцева,

Голова Комітету охорони водних ресурсів, водного врядування та екомодернізації водної сфери РАЕВ, доктор технічних наук, професор кафедри екології та природоохоронних технологій Державного університету «Житомирська політехніка»

СИТУАЦІЯ

Уявіть громаду, яка активно розвивається і залучає інвестиції. На її території планується будівництво нового індустріального парку.

Рада нещодавно затвердила Стратегію розвитку громади до 2030 року. Паралельно розробляється нова містобудівна документація, де індустріальний парк уже фігурує як пріоритетний об'єкт. Донорська організація готова фінансувати проєкт за умови виконання екологічних вимог.

Тип документа	Стратегія розвитку громади до 2030 року + містобудівна документація
Об'єкт	Індустріальний парк: виробничі приміщення, логістика, під'їзна інфраструктура
Фінансування	Донорська організація (умова – виконання екологічних стандартів)
Суміжна громада	Розташована нижче за течією річки, що протікає через обидві території

Що відбувається далі

Консультант подає на затвердження звіт про СЕО – об'ємний документ із усіма розділами. Рада проголосувала «за». Здається, все зроблено правильно.

Але через тиждень надходить офіційний лист від суміжної громади з вимогою зупинити процедуру – і скаргою до Мінприроди.

До вас як до команди – екологи, юристи, представники громади – звертаються за допомогою. Потрібно розібратись: що пішло не так і як діяти далі.

ПИТАННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ

Проаналізуйте ситуацію і знайдіть відповіді на такі питання:

1	Чи могла громада уникнути цієї ситуації? На якому з етапів підготовки СЕО була допущена принципова помилка?
2	Чи є обов'язковими транскордонні консультації з суміжною громадою – і що саме регулює цей обов'язок у законодавстві?
3	Що таке кумулятивний вплив у контексті СЕО – і чому його ігнорування є найпоширенішою і найдорожчою помилкою?
4	Яку послідовність дій має забезпечити громада, щоб СЕО дійсно передувала рішення, а не лише супроводжувала його?
5	Як тепер діяти: зупинити процедуру і переробити СЕО чи спробувати виправити в процесі – і від чого залежить цей вибір?
6	Яку модель взаємодії з суміжною громадою і донором можна запропонувати, щоб зберегти проєкт і не порушити законодавство?

РОЗБІР: ТРИ ВРАЗЛИВІ ТОЧКИ

Кожна з трьох помилок є самостійною підставою для оскарження рішення ради.

А	<p>Порушена послідовність</p> <p>За Законом про СЕО, оцінка має передувати рішенням про затвердження стратегічного документа – не супроводжувати його і не слідувати за ним. Якщо рада проголосувала до завершення процедури, рішення є вразливим для оскарження в суді.</p> <p>Питання до консультанта: «На якій стадії процедури СЕО рада прийняла рішення?»</p>
Б	<p>Пропущені транскордонні консультації</p> <p>Стаття 11 Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» та Конвенція Еспо зобов'язують залучати суміжні громади та органи влади суміжних територій до консультацій, якщо реалізація документа може мати транскордонний вплив. Це не питання ввічливості – це правова вимога.</p> <p>Питання до консультанта: «Чи були надіслані повідомлення суміжним громадам і коли?»</p>
В	<p>Кумулятивний вплив проігноровано</p> <p>Звіт про СЕО оцінював лише конкретний майданчик. Але річка, що протікає через обидві громади, є спільним ресурсом. Якщо нижче за течією вже існують промислові об'єкти – вплив підсумовується. Саме це суд розглядатиме в першу чергу.</p> <p>Питання до консультанта: «Чи враховано в звіті вплив на водозбір і суміжні екосистеми?»</p>

РОЗВИЛКА: ЯК ДІЯТИ ДАЛІ

Якщо ситуація вже склалась — є два шляхи. Вибір між ними залежить від однієї ключової умови: чи рішення ради вже набрало чинності і чи є активне оскарження.

ДЛЯ ГРОМАДИ ТА РАДИ	ДЛЯ ІНВЕСТОРА
Рішення ради вже оскаржене — часу мало	Процедура ще не завершена — є вікно для виправлення
Зупинити процедуру. Провести повторну СЕО з дотриманням усіх вимог	Доповнити звіт: провести транскордонні консультації, додати кумулятивний аналіз
Юридична чистота. Рішення незаперечне для донора і суду	Менше часу, але слабша юридична позиція — потребує погодження з Мінприроди
Затримка 2–4 місяці. Ризик втрати частини фінансування	Ризик повторного оскарження, якщо доповнення буде визнано недостатнім

Жоден з шляхів не є автоматично «правильним». Але в обох випадках перший крок — той самий: встановити точну стадію процедури і наявність формального оскарження.

АЛГОРИТМ ДІЙ ДЛЯ ГРОМАДИ

Незалежно від обраного шляху – ось послідовність кроків, яка дозволить пройти процедуру без порушень:

1	Перевірте стадію процедури	Встановіть: чи рішення ради набрало чинності, чи є формальне оскарження, чи діє 30-денний термін оскарження.
2	Призупиніть реалізацію	До з'ясування юридичної позиції – не починайте будівельних і підготовчих робіт, щоб не ускладнити ситуацію.
3	Надішліть повідомлення суміжній громаді	Офіційний лист із запрошенням до консультацій. Це знімає правовий ризик і може зупинити ескалацію скарги.
4	Замовте доповнення до звіту СЕО	Розширте аналіз: кумулятивний вплив на водозбір, транскордонні ризики, альтернативні сценарії розміщення.
5	Проведіть повторне громадське обговорення	Мінімум 30 днів. Обов'язково залучіть Мінприроди або обласний департамент екології.
6	Зафіксуйте всі консультації документально	Довідка про консультації + Довідка про громадське обговорення – з кожним зауваженням і рішенням щодо нього.
7	Повторно затвердьте документ радою	Лише після завершення повної процедури – з усіма довідками і доповненнями до звіту.

SEO – це не документ для галочки.

Це точка, після якої зміна рішення коштує набагато більше.

Запитання до консультанта:

«Якщо нас оскаржать – де наша вразлива точка?»

Якщо він мовчить – це вже відповідь.

ЧИСТА ГРОМАДА ПОЧИНАЄТЬСЯ З РІШЕНЬ: МУНІЦИПАЛЬНІ ПЛАНИ УПРАВЛІННЯ ВІДХОДАМИ

СПІКЕР:

Ірина Пацева,

Голова Комітету екологічного моніторингу РАЕВ, доктор технічних наук, професор, завідувач кафедри екології та природоохоронних технологій Державного університету «Житомирська політехніка»

Регіональні плани управління відходами та регіональні полігони

Чому це важливо для громад?

Регіональний план управління відходами – це основа сучасної системи поводження з відходами, яка дозволяє громадам працювати спільно та ефективно.

Основні цілі регіонального планування

- зменшення кількості сміттєзвалищ;
- створення сучасних регіональних полігонів;
- розвиток сортування та переробки;
- оптимізація логістики перевезення відходів;
- відповідність стандартам ЄС.

Що таке регіональний полігон?

Це сучасний комплекс для безпечного захоронення відходів, який:

- має екологічний контроль;
- систему збору фільтрату та газів;
- відповідає санітарним нормам;
- обслуговує кілька громад.

Актуальні проблеми

- застарілі сміттєзвалища;
- нестача фінансування;
- спротив населення щодо нових полігонів;
- відсутність міжмуніципальної співпраці.

Питання до аудиторії

1. Чи є у вашому регіоні сучасний полігон?
2. Чи співпрацюють громади у сфері відходів?
3. Які головні проблеми існують у вашій області?

Чому тема відходів є критичною для громад?

Актуальні виклики в Україні:

- переповнені сміттєзвалища;
- відсутність сортування у багатьох громадах;
- стихійні смітники;
- спалювання відходів;
- низький рівень екологічної культури;
- збільшення будівельних та небезпечних відходів через війну.

Чому це важливо?

- вплив на здоров'я людей;
- забруднення води та ґрунтів;
- втрати бюджету громади;
- невідповідність європейським стандартам.

Питання до аудиторії

1. Які проблеми з відходами є у вашій громаді?
2. Чи є у вас роздільний збір сміття?
3. Хто відповідальний за екологічну політику у громаді?

Що таке муніципальний план управління відходами?

Муніципальний план управління відходами – це стратегічний документ громади, який визначає:

- обсяги відходів;
- систему збору;
- маршрути перевезення;
- сортування та переробку;
- фінансування;
- екологічні цілі.

Основні елементи плану

1. Аналіз ситуації у громаді.
2. Інфраструктура.
3. Фінансування.
4. Освітні кампанії.
5. Моніторинг результатів.

Європейський підхід

Принцип «3R»:

- Reduce – зменшуй;
- Reuse – використовуй повторно;
- Recycle – переробляй.

Європейські стандарти управління відходами

Основні принципи ЄС

Ієрархія поводження з відходами:

1. Запобігання утворенню.
2. Повторне використання.
3. Переробка.
4. Відновлення енергії.
5. Захоронення – останній крок.

Що впроваджують громади ЄС?

- кольорові контейнери для сортування;
- муніципальні сортувальні станції;
- компостування органіки;
- електронний облік відходів;
- екопросвіту у школах.

Дискусійне питання

Що з європейських практик реально впровадити у невеликій українській громаді?

Практичний кейс №1 – Львів після сміттевої кризи

Ситуація

Після пожежі на Грибовицькому полігоні Львів зіткнувся з масштабною кризою поводження з відходами.

Які рішення були впроваджені?

- нові підходи до сортування;
- інформаційні кампанії;
- будівництво сучасного сміттєпереробного комплексу;
- співпраця з міжнародними партнерами;
- контроль перевезення відходів.

Висновки для громад

- криза може стати поштовхом до реформ;
- без комунікації з населенням зміни не працюють;
- громада потребує довгострокового планування.

Обговорення

Що могла б зробити ваша громада у подібній ситуації?

Практичний кейс №2 – Європейський досвід (Польща, Австрія)

Як працює система?

- сортування обов'язкове;
- мешканці платять більше за несортоване сміття;
- громади проводять екологічні кампанії;
- існують пункти прийому великогабаритних і небезпечних відходів.

Що цікавого?

- електронний контроль контейнерів;
- високий рівень переробки;
- підтримка держави та ЄС.

Практичне завдання

Складіть список із 3 рішень, які ваша громада могла б адаптувати з європейського досвіду.

Морфологія відходів громад

Що таке морфологія відходів?

Морфологія відходів – це аналіз складу сміття за типами матеріалів.

Навіщо громадам знати морфологію?

- для планування контейнерів;
- для розрахунку тарифів;
- для створення системи сортування;
- для оцінки потенціалу переробки;
- для підготовки муніципального плану управління відходами.

Типовий склад побутових відходів

- органічні відходи – 35–45%;
- пластик – 10–15%;
- папір і картон – 10–15%;
- скло – 8–10%;
- метал – 2–5%;
- текстиль та інші – 10–20%.

Чому це важливо?

Наприклад:

- велика кількість органіки = потреба у компостуванні;
- багато пластику = необхідність сортувальної лінії;
- значний обсяг будівельних відходів = окрема система збору.

Практичне питання

Які види відходів переважають у вашій громаді?

Основні проблеми громад у сфері відходів

Типові бар'єри

- нестача фінансування;
- відсутність техніки;
- низька екологічна свідомість;
- слабкий контроль;
- нелегальні сміттєзвалища;
- нестача фахівців.

Питання для обговорення

- Чи готові мешканці платити за якісну систему?
- Як мотивувати людей сортувати відходи?

Як створити ефективний муніципальний план?

Покрокова модель

Крок 1. Аналіз

- кількість населення;
- обсяг відходів;
- наявна інфраструктура.

Крок 2. Цілі

- зменшення захоронення;
- збільшення переробки;
- ліквідація стихійних смітників.

ШАБЛОН ПЛАНУ ДІЙ З УПРАВЛІННЯ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ ДЛЯ ГРОМАД

I. ВСТУП

1. Підстави розроблення плану дій
 - Закон України «Про управління відходами»
 - Національний та регіональний плани управління відходами
 - Інші нормативно-правові акти
2. Мета Плану дій
Створення ефективної системи управління побутовими відходами, зменшення їх негативного впливу на довкілля та здоров'я людей.
3. Робоча група
Склад робочої групи із зазначенням представників органів місцевого самоврядування, підприємств, громадських організацій та інших зацікавлених сторін.
4. Період реалізації Плану
2025–2030 роки (приклад)

II. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДИ

1. Розміщення громади
2. Чисельність населення
3. Кількість населених пунктів
4. Інфраструктурні об'єкти громади
5. Підприємства, установи та організації
6. Територія громади
7. Основні платники податків громади

III. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СФЕРИ УПРАВЛІННЯ ПОБУТОВИМИ ВІДХОДАМИ

- 2.1. Нормативно-правові документи громади на локальному та регіональному рівні
- 2.2. Накопичення комунальних відходів громади. Основні суб'єкти та об'єкти утворення відходів. Морфологічний склад відходів.
- 2.3. Транспортування ТПВ. Логістика вивезення відходів (графік, засоби, маршрути, техніка)
- 2.4. Сортування та рекуперация побутових відходів
- 2.5. Управління з небезпечними відходами громади
- 2.6. Захоронення побутових та небезпечних відходів громади
- 2.7. Фінансування сфери управління відходів
- 2.8. Сучасні проблеми в громаді у сфері управління ТПВ

III. ПЛАНУВАННЯ ПОВОДЖЕННЯ З ПВ У ГРОМАДІ

- 3.1. Мета місцевого плану управління відходів
- 3.2. Принципи та основні показники управління відходів громади
- 3.3. План заходів у сфері управління відходами громади
- 3.4. Фінансування плану дій та тарифна політика. Розрахунок тарифів на збирання, транспортування та вивезення відходів.

Ієрархія поведження з відходами

IV. МОНІТОРИНГ ТА ЗВІТНІСТЬ

1. Моніторинг та прогнозування Плану дій управління побутовими відходами
2. Циклічність моніторингу (щорічно / раз на півроку)
3. Показники моніторингу
 - охоплення послугами
 - обсяги зібраних ТПВ
 - рівень сортування та переробки
 - кількість стихійних сміттєзвалищ
 - фінансові показники
4. Інформація здійснення моніторингу та оприлюднення результатів

V. СТРАТЕГІЧНА ЕКОЛОГІЧНА ОЦІНКА (СЕО)

1. Характеристика об'єкту управління відходів відповідно до вимог Закону України «Про стратегічну екологічну оцінку» № 2354-VIII від 20.03.2018 р.
2. Оцінка можливого впливу на довкілля
3. Заходи щодо запобігання, зменшення та пом'якшення негативних впливів
4. Альтернативні варіанти розвитку системи управління відходами

VI. ДОДАТКИ

План заходів

Економічний план. Розрахунки

Карти та схеми

Морфологічні дослідження

Фотофіксація проблемних об'єктів

Графіки логістики

Результати громадських консультацій

Інші додатки

Крок 3. Дії

- закупівля контейнерів;
- інформаційні кампанії;
- партнерства з бізнесом.

Крок 4. Моніторинг

- показники ефективності;
- контроль виконання;
- звітність.

Практичне завдання

Напишіть одну коротку ціль для плану відходів вашої громади.

Інтерактивний кейс для учасників

Ситуація

Громада має:

- 20 тисяч мешканців;
- переповнений полігон;
- відсутність сортування;
- обмежений бюджет.

Завдання на «канікули»

Розробіть мініплан на 1 рік:

1. Які перші 3 дії?
2. Де знайти фінансування?
3. Як залучити мешканців?
4. Які ризики можуть виникнути?

Висновки та фінальна дискусія

Ключові ідеї

- управління відходами – це питання безпеки та розвитку громади;
- європейські стандарти можна адаптувати локально;
- успіх залежить від співпраці влади, бізнесу та мешканців;
- муніципальний план – це інструмент змін, а не формальний документ.

Фінальні питання

1. Який перший крок може зробити ваша громада вже зараз?
2. Які ресурси потрібні найбільше?
3. Хто має бути драйвером змін?

«Чиста громада починається не з контейнера, а з відповідальності кожного».

Долучайтесь!

www.zminytut.com

Фінансується
Європейським Союзом

ДЯКУЮ ЗА УВАГУ!